

17. Green J., Goldwyn R. Annotation: Attachment disorganization and psychopathology: new findings in attachment research and their potential implication for developmental psychopathology in childhood // The journal of Child psychology and psychiatry. 2002. V. 43, N. 7. P. 835 - 846.
18. Prior V., Glaser D. Understanding Attachment and Attachment Disorders: Theory, Evidence and Practice. Jessica Kingsley Publishers, 2006. 288p.
19. Vereshko O., Lapina M. Priv'jazanist' – zhittevo vazhliivij zv'jazok [Attachment is a vital connection] . URL: <https://docplayer.net/63823117-Priv-yazanist-zhittievo-vazhliivij-zv-yazok.html>
20. Zhihareva L.V. Psihologichni osoblivosti prihil'nosti do materi u ditej doskil'nogo viku [Psychological features of attachment to mother in preschool children] : disertacija kandidata psihologichnih nauk : 19.00.07 / Nacional'na akademija pedagogichnih nauk Ukraïni institut psihologii imeni G.S. Kostjuka. Kiïv, 2016. 196 s.

УДК 364.64:614.253.4

<https://doi.org/10.26661/2310-4368-2019-2-16-04>

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я

Т.М.Горбашченко

викладач кафедри психології НПУ імені М.П. Драгоманова

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2567-7726>

g.tetiana@ukr.net

Горбашченко Т.М. Особливості міжособистісної взаємодії студентів з обмеженими можливостями здоров'я. В статті представлені результати емпіричного дослідження особливостей взаємостосунків у комунікативній взаємодії студентів з обмеженими можливостями здоров'я, проведеного на базі Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна” та вечірнього факультету НПУ імені М.П. Драгоманова. Здійснено порівняльний аналіз особливостей досліджуваного явища на двох групах студентів – з обмеженими можливостями здоров'я та практично здорових студентів різних спеціальностей. Результати дослідження свідчать про те, що негативні особистісні риси можуть бути властивими не тільки студентам з обмеженими можливостями здоров'я з різними нозологіями захворювань, але й багатьом іншим. Відмінність у них полягає лише в ступені їх вираженості, стійкості та ймовірності виникнення. Окреслено подальші перспективні досліджень.

Ключові слова: комунікативна взаємодія, адаптивна та екстремальна поведінка, конфлікт, типи відношення до людей, самоприйняття, прийняття інших.

Gorbashchenko T.M. Peculiarities of the interpersonal interaction of students with disabilities. The article presents the results of an empirical research of relationships peculiarities in the communicative interaction of students with disabilities, conducted on the basis of the Open international university of human development "Ukraine" and the evening faculty of NPU named after M.P. Drahomanov. A comparative analysis of the peculiarities of the studied phenomenon was carried out in two groups of students - with disabilities and practically healthy students of different specialties. A comparison of the results of the research of two groups of students revealed that negative personality traits can be inherent not only for students with disabilities with different nosologies of diseases, but also many others. The difference between them is only in the degree of their severity, stability and probability of occurrence. It is revealed that such a result, a general set of negative traits, can be caused by various reasons, which most likely indicate an indirect influence of many factors on the development of a student's personality. These problems in students can be different: in their intensity and time characteristics, duration, degree of representation in the human mind (more aware and unconscious), by the impact on the personality (constructive, developing, indifferent, destructive, inhibitory, critical, psycho-traumatic, pathogenic) and others. Dominant, both negative and positive trends in attitudes towards persons with disabilities have been identified. They are perceived by the majority as clever, resourceful, interested in the learning process and friendship, ready to help in difficult situations. It is concluded that the success of becoming positive communicative interaction, self-realization and psychological well-being of students, in particular with disabilities, are determined by their desire for self-development and disclosure of their potential, assessment of their own personal resources as enough to achieve success and for full perception the path of life, which includes the presence and realisticness of life goals. Perspectives for future researches are outlined.

Keywords: communicative interaction, adaptive and extreme behavior, conflict, types of attitudes towards people, self-acceptance, acceptance of others.

Постановка проблеми. З кожним роком кількість людей як з вродженою, так і з набутою інвалідністю зростає. За результатами демографічних досліджень, на початку 90-х рр. XX ст. чисельність людей з обмеженими можливостями здоров'я в Україні становила 1,5 млн. осіб, а у 2011 – 2,73 млн. З початком антитерористичної операції (АТО) на сході України станом на 01.01.2015 року серед 825 тис. внутрішніх переселенців більше 29 тис. – інваліди, серед 2979 військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії України, МВД та інших силових структур, які отримали поранення, станом на 01.07.2015р. 925 чоловік визнано інвалідами війни [12].

Перед державою постають проблеми успішної соціалізації таких осіб, ефективності та доцільності інклюзивної освіти, надання соціальної допомоги, створення спеціалізованих закладів реабілітації тощо. Якщо в європейських країнах суспільству вдалось розробити ефективні методи включення людей з інвалідністю у повноцінну життєдіяльність, створивши умови для їх самоактуалізації, сформувавши відповідне гуманне ставлення, то в Україні сьогодні є ще прогалини у вирішенні зазначених проблем як на державному рівні, так і на рівні громади, колективу. Зокрема, потребує корекції ставлення практично здорових людей до осіб з обмеженими можливостями здоров'я, подолання стереотипних уявлень про те, що ці члени суспільства є неповноцінними у професійному становленні, навчанні, взаємодії з соціумом загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень дозволяє відзначити, що фізичні дефекти впливають на формування особистості, становлення позитивних взаємостосунків людей з обмеженими можливостями здоров'я. Серед науковців, які розглядали інвалідність у площині індивідуальних відмінностей – Т.О. Комар [10], С.Д. Максименко [13]. Особливостей соціально-психологічної дезадаптації людей з інвалідністю торкалися у своїх працях М.І. Томчук [17], Ю.П. Жогна [1]. Соціально-психологічні дослідження В.М.Блейхер [3], О.А.Заржицької [7], Є.С. Креславського [11] та ін. показали, що наявність у людини соматичних хвороб спричиняє формування низької самооцінки, низького ступеню когнітивної диференційованості образу “Я”, деформує міжособистісні стосунки. Науковці зазначають, що фізичні дефекти негативно впливають на засвоєння комунікативного досвіду – Л.С. Виготський [5], П.Я. Гальперін [6], М.І. Земцова [8], В.В. Кобильченко [9], М.О. Мілушина [14] та ін. О.В. Безпалько [2] та Є.В. Бондаревська [4] часто відмічають у молоді з особливими потребами здоров'я неадекватний рівень самооцінки; страх відповідати перед аудиторією; прояви агресії (аутоагресія, образа), які слід розглядати як своєрідні захисні механізми; ухилення від контактів при спілкуванні (прояви недовіри до оточуючих внаслідок пережитих психологічних травм); надмірне очікування допомоги від сторонніх та друзів (взаємодію з оточуючими сприймають як акт допомоги); надмірне “входження” у хворобу та ін. Праці іноземних психологів спрямовані на вивчення соціально-психологічних стереотипів у ставленні до людей з обмеженими можливостями здоров'я: Г.В. Олпорт [15], Р.Таджурі [18], Г.Тешвел [19] та ін.

Метою статті є аналіз особливостей прояву спрямованості міжособистісної взаємодії студентів з обмеженими можливостями здоров'я та практично здорових студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. В експериментальному дослідженні брали участь 282 студента Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна” та вечірнього факультету НПУ імені М.П. Драгоманова віком від 17 до 22 років, чоловічої та жіночої статі, серед яких 140 осіб склали першу групу студентів з обмеженими можливостями здоров'я різних нозологій захворювань (ДЦП, ендокринної системи, системи кровообігу, внутрішніх органів, травм та їх наслідків) та 142 особи – другу групу – практично здорові студенти.

З метою діагностики особливостей студентів з обмеженими можливостями здоров'я та практично здорових встановлювати міжособистісний контакт зі співрозмовником ми скористалися методикою “Інтерперсональна діагностика” Т. Лірі у модифікації Л.М. Собчик [16]. Методика призначена для вивчення уявлень досліджуваних про себе та ідеальне “Я”, а також з метою вивчення взаємовідносин у малих групах. Опитувальник дає можливість виявити домінуючий тип ставлення до людей у самооцінюванні та взаємооцінюванні. В залежності від змісту інструкції експериментатор має можливість дослідити поведінку людей через оцінку її іншими людьми або ж шляхом самооцінювання, чи, описуючи своє ідеальне “Я”, виявити зони конфліктності людини. В нашому дослідженні завдання полягало у констатації особливостей міжособистісної взаємодії студентів з обмеженими можливостями через самооцінювання властивих їм характеристик.

При вивченні міжособистісних стосунків часто виділяють два фактори: домінування-підпорядкування та дружелюбність-агресивність. Саме ці фактори визначають загальне враження про людину в процесі міжособистісного сприймання. За кожним рівнем прояву (низький, середній, високий) та кожній з 8 октант спрямованості міжособистісних стосунків окремо було визначено суму балів кожного досліджуваного та відповідний тип міжособистісних відносин.

Низькі показники по всіх 8 октантах (від 0 до 8 балів) свідчать, як правило, про нещирість та невідвертість опитуваних. Показники за всіма октантами в межах 9 – 12 балів властиві гармонічним, гарно адаптованим особистостям. Показники, що виходять за межі 12 балів, вказують на акцентуацію властивостей, яка і виявляється відповідними октантами, та, можливо, істотними проблемами у соціальній адаптації особистості. Максимальна оцінка рівня (16 балів) поділена на три ступеня вираженості ставлення до інших за якою до низького рівня відносять осіб, що набрали від 0 до 8 балів, до середнього – 9-12 балів та до високого – 13-16 балів відповідно.

Аналіз результатів емпіричного дослідження дає змогу визначити переважний тип відношення до людей: авторитарний, егоїстичний, агресивний, підозрілий, підлеглий, залежний, дружелюбний, альтруїстський; зміни в рівні й напрямку міжособистісних домагань, в таких важливих для взаєморозуміння між людьми параметрами міжособистісного сприймання як товарицькість і домінування, які є головними компонентами при становленні міжособистісних стосунків.

Результати дослідження двох груп досліджуваних (студентів з обмеженими можливостями здоров'я та практично здорових) представлені в рисунках 1.1, 1.2, 3.1, рис.4.1).

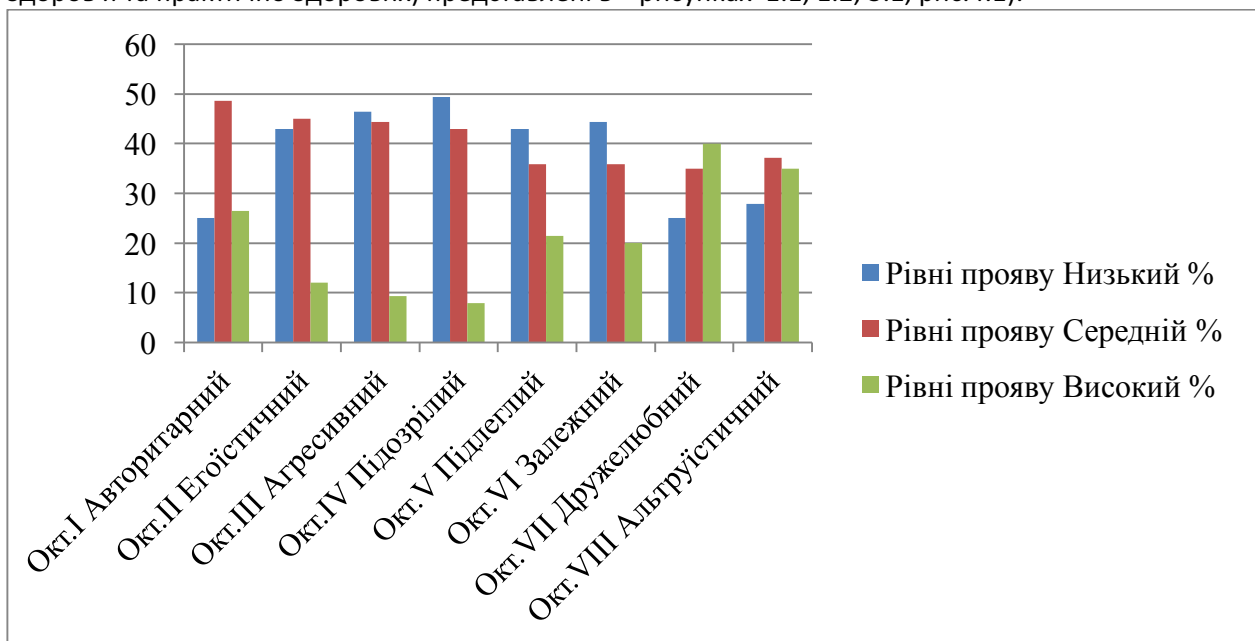

Рис. 1.1. Діагностика рівнів прояву спрямованості міжособистісних стосунків у студентів з обмеженими можливостями здоров'я

Першим чотирьом типам міжособистісних взаємин – I, II, III і IV октанти – притаманні домінування не конформних тенденцій, схильність до конфліктів (III і IV), незалежність позиції, готовність відстоювати свою точку зору, тенденція до лідерства (I і II). Чотири інші типи – V, VI, VII та VIII октанти – виявляють діаметрально протилежні тенденції: домінування конформістських установок, підпорядкованість у стосунках (VII і VIII), невпевненість у собі, залежність від інших, схильність до компромісів (V і VI).

Високий рівень “авторитарності” (I октант) у студентів з обмеженими можливостями здоров'я виявився у 26.4%, середній – 48.6%, що разом складає 75%; у практично здорових студентів – 60.6%. Згідно отриманих даних виявлено, що студенти з обмеженими можливостями здоров'я здебільшого впевнені у собі, схильні до лідерства, завзяті й наполегливі, з підвищеним рівнем амбіцій, домагань, ніж студенти практично здорові. Це обумовлено тим, що студенти з обмеженими можливостями здоров'я вважають себе рівними серед практично здорових, орієнтовані на успіх і готові до повноцінного життя у всіх спектрах і напрямках суспільної діяльності.

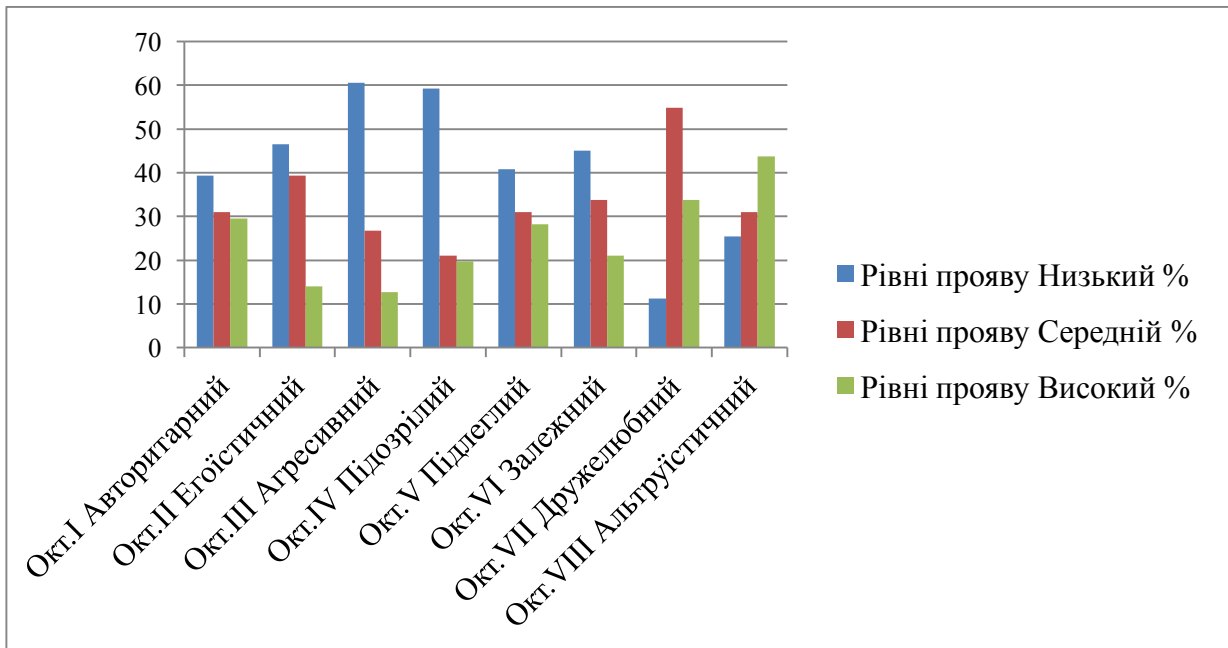

Рис. 2.2. Діагностика рівнів прояву спрямованості міжособистісних стосунків практично здорових студентів

Егоїстичний тип взаємовідносин (II октант) з невеликою перевагою спостерігаємо у студентів з обмеженими можливостями здоров'я – 57.1% їм в більшій мірі властиві егоїстичні риси, орієнтованість на себе та схильність до суперництва, ніж у практично здорових студентів, відсоток яких складає – 53.5%. “Егоїстичний” стиль поведінки у практично здорових студентів знаходиться на нижчому рівні.

Агресивний тип відносин (III октант) у студентів з обмеженими можливостями здоров'я (53.6%) виражений сильніше ніж у практично здорових студентів (39.5%). Їм характерна надмірна впертість, нестриманість та запальність.

Підозріливий тип відносин (IV октант) низького рівня виявився у групі практично здорових студентів 59.2%. У студентів з обмеженими можливостями здоров'я – 49.3%. Можна стверджувати, що цим студентам властива критичність по відношенню до оточуючих, надмірна підозрілість та недовірливість.

Підлеглий тип відносин (V октант) середнього та високого рівня характерний для студентів з обмеженими можливостями здоров'я (57.2%). У студентів практично здорових показник складає (59.2%). Студенти обох груп можуть підкорюватися, чемно і чесно виконувати свої обов'язки.

Студенти з **залежним типом** відносин (VI октант) конформні, залежні від думки інших, чекають допомоги і порад, ввічливі. Середні та високі показники цього рівня спостерігаємо у студентів з обмеженими можливостями здоров'я (55.8%) та у студентів практично здорових (54.9%).

Дружелюбний тип стосунків (VII октант) орієнтований на прийняття та соціальне схвалення, прагнення задовольнити потреби всіх, “бути хорошим” для всіх без урахування ситуації. Їм властивий емоційно лабільний, істероїдний тип характеру. Найвищі показники цього рівня спостерігаємо у практично здорових студентів (88.7%). У студентів з обмеженими можливостями здоров'я показники нижчі (75%).

Студенти з **альтруїстичним типом** (VIII октант) відносин відповідальні по відношенню до інших, добрі, емоційне відношення до людей проявляють у співчутті, симпатії, вміють підбадьорити і заспокоїти оточуючих, безкорисні і чуйні. Ці риси характеру проявляються у двох досліджуваних груп у такому співвідношенні: вищі показники мають студенти практично здорові – 74.7%, у студентів з обмеженими можливостями здоров'я – (72.1%).

Результати дослідження представлені у графічному зображенні на рисунку 1.3.

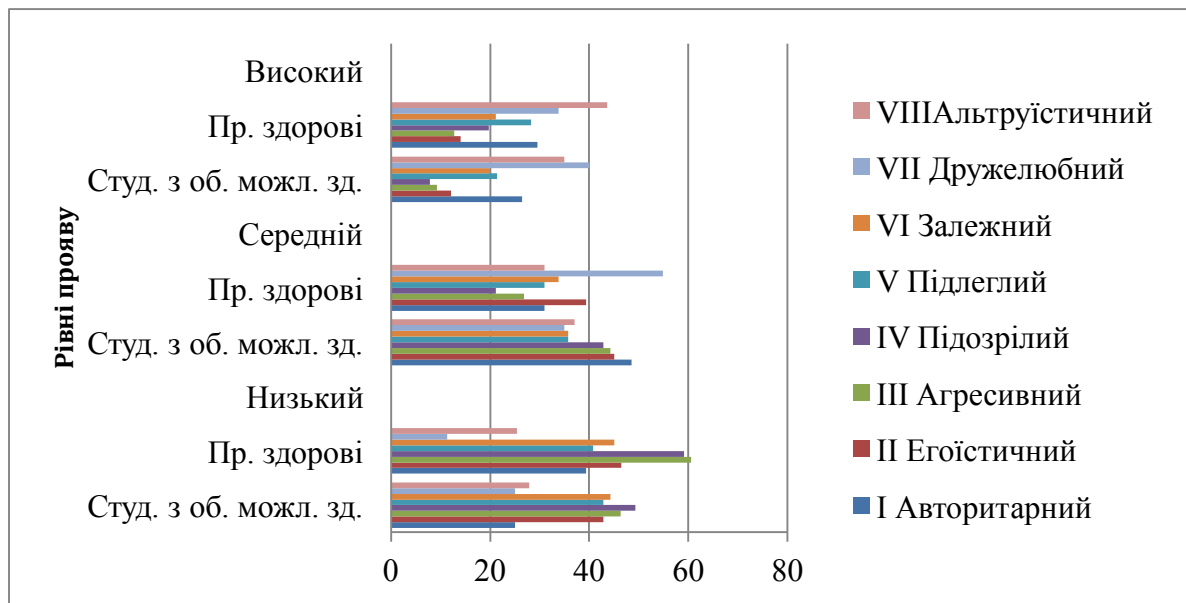

Рис.1.3. Порівняльний аналіз рівнів прояву спрямованості міжособистісних стосунків студентів з обмеженими можливостями здоров'я та практично здорових

Як бачимо, у двох групах респондентів домінують I, VII та VIII октанти, які виражають, відповідно, авторитарний (владний), дружелюбний та альтруїстичний типи ставлення до інших. Ці особистісні прояви сприяють розвитку впевненості у собі, формуванню вміння ефективно будувати міжособистісні стосунки з оточуючими.

За результатами дослідження, особливої уваги потребує група студентів з обмеженими можливостями здоров'я, у яких завищені показники агресивності, підозрливості, покірності та залежності у відносинах. Якщо особа схильна до проявів надмірної агресивності (надмірної вимогливості, непримиримості, схильності в усьому звинувачувати інших) чи підозрливості (розчарованості в людях, що проявляється у вербальній агресивності), яка реалізовується у прагненні домінування у стосунках, чи навпаки, обирає пасивну тактику поступатися в усьому, бути залежною від думки інших і приписувати провину собі (схильність до підкорення, залежності), це не лише псує стосунки, обмежуючи її у міжособистісних контактах, а й може створювати певні перешкоди у становленні позитивних міжособистісних стосунків. У студентів з обмеженими можливостями здоров'я також завищені показники авторитарності, такі особи домінують, енергійні, успішні в справах, люблять давати поради, у тому числі і небажані, вимагають до себе пошани, можуть бути нетерплячі до критики, їм властива переоцінка власних можливостей. Властиве використання активних і пасивних конфліктогенів спілкування. Також в цій групі спостерігаємо завищені показники егоїстичності, а це говорить про самовдоволення, із вираженим почуттям власної гідності осіб, переваги над оточуючими, з тенденцією мати особливу думку, відмінну від думки більшості і займати відособлену позицію в групі і в конфліктних ситуаціях.

Високі показники альтруїзму притаманні обом групам досліджуваних, з невеликою перевагою студентів практично здорових, саме ці студенти частіше нав'язливі в своїй допомозі і дуже активні по відношенню до оточуючих, що нерідко виступає як конфліктоген спілкування, неадекватно приймають на себе відповідальність за інших (але це може бути тільки зовнішня маска, потаємна, прихована особистість протилежного типу).

Загалом, майже в усіх групах респондентів домінують I, VII та VIII октанти, які виражають, відповідно, владний, дружелюбний та альтруїстичний типи ставлення до інших. Саме за цими октантами ми вважаємо за доцільне говорити про співпрацю, про спрямованість надати допомогу іншій людині, а також про впевненість у собі та вміння ефективно керувати міжособистісною взаємодією з одногрупниками як про головні ознаки в контексті даної детермінанти, за якими виражається рівень встановлення позитивної міжособистісної взаємодії між студентами з обмеженими можливостями здоров'я та практично здоровими студентами.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Аналізуючи результати емпіричного дослідження прояву спрямованості міжособистісних стосунків можна зробити висновки, що студенти з обмеженими можливостями здоров'я здебільшого впевнені у собі, прагнуть до лідерства, з підвищеним рівнем амбіцій, домагань, їм характерна надмірна впертість, нестриманість та запальність ніж практично здоровим студентам. Студенти схильні підкорюватись, здатні чесно і чесно виконувати свої обов'язки та готові до співпраці, спрямовані надати допомогу іншій людині. Виявляють бажання працювати над вмінням ефективно будувати міжособистісні стосунки з оточуючими. Подальше дослідження буде спрямовано на аналіз зміни соціально-психологічних стереотипів у ставленні до людей з обмеженими можливостями здоров'я, вивчення шляхів подолання аутостереотипів самих осіб з обмеженими можливостями здоров'я та особливостей їхньої реакції на інвалідність та захворювання.

Література

1. Аймедов К.В. Взаимодействие социальных и медицинских звеньев паллиативной и хосписной помощи инвалидам и неизлечимо больным / К.В.Аймедов, Ю.П.Жогно, В.В.Сторож // Таврический журнал психиатрии. – Симферополь, 2013. – № 1. – С. 4–8.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку/ О.В.Безпалько // Вісник психології та педагогіки [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 9. – К., 2012. – Режим доступу до збірника : <http://www.psyh.kiev.ua>
3. Блейхер В.М., Крук И.В. Патопсихологическая диагностика. / В.М.Блейхер, И.В.Крук – Киев, 1986. – 280 с.
4. Бондаревська Є. В. Гуманістична парадигма особистісно-орієнтованої освіти./ Є. В. Бондаревська // Педагогіка. – 1997. – № 4. – С.11–17
5. Выготский Л.С. Психология развития человека. – М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. – 1136 с.
6. Гальперин П. Я. Основные результаты исследований по проблеме “формирование умственных действий и понятий” : Доклад на соискание учен. степени д-ра пед. наук (по психологии) по совокупности работ. – М.: Б. и., 1965. – 51 с.
7. Заржицька О.А. Соціальні уявлення про тіло у сучасної молоді: розробка, адаптація і стандартизація комп'ютерного візуального тесту EmAT v 1.4 (“Embodiment assessment tool v_1.4”)./ О.А.Заржицька // Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. – К., 2013. – С.156–170.
8. Земцова М.И. Некоторые особенности психического развития детей с нарушениями зрения / М.И. Земцова // Дети с глубокими нарушениями зрения. – М., – 1967. – С. 244–299.
9. Кобильченко В.В. Формування особистості як психолого-педагогічна проблема/ В.В. Кобильченко // Нові технології навчання. – 2001.–Вип. 31. – С.3–12.
10. Комар Т.О. Соціально-психологічна дезадаптація батьків, які виховують дитину інваліда / Т.О. Комар // Нові технології навчання. Збірник наукових праць. Шляхи розвитку духовності та професіоналізму за умов глобалізації ринку освітніх послуг. Спец. Випуск № 48. Частина 1: Інститут Інноваційних технологій і змісту освіти. Міністерство освіти і науки України, Вінницький соціально економічний інститут Університету Україна. – Київ-Вінниця, 2007. – С. 231–237.
11. Креславский Е. С. Избыточная масса тела и образ физического “Я” / Е. С. Креславский // Вопросы психологии. – 1987. – № 3. – С.113–117
12. Мазай Л.Ю. Соціально-психологічні стереотипи у ставленні до людей з інвалідністю / Л.Ю.Мазай // “Молодий вчений” №3 (43), 2017 – С.271–274.
13. Максименко С.Д. От психологического обеспечения к психологическому сопровождению / С.Д. Максименко, Г.В. Ложкин, А.Б. Колосов // Практична психологія та соціальна робота: наук. – практ. освітньо-метод. журн. / гол. ред. Губенко О.В. – 2010. – № 2. – С. 1–10.
14. Мілушина М.О. Особливості спілкування молоді з обмеженими фізичними можливостями / М.О. Мілушина // “Дні науки” в Гуманітарному університеті “ЗІДМУ”. – 11– 12 жовтня. – 2007р. – С. 236–237.
15. Оллпорт Г.В. Личность в психологии / Г.В. Оллпорт. – М.: Ювента, СПб: Лекато, 1998. – 345 с.
16. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие./ Д. Я Райгородский – Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2011. – 672 с.
17. Томчук М.І. Соціально-психологічні проблеми розвитку особистості з особливими потребами / М.І. Томчук // Підготовка соціального працівника: надбання, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. за результатами Всеукр. конф. / Університет «Україна». – Хмельницький, 2003. – С. 58–60.
18. Taguiri R. Person perception / R. Taguiri, J. Lindzey, E. Aronson // The Handbook of social psychology. V. 3. – N.Y.: 1969.
19. Tajfel H. Social stereotypes and social groups / H. Tajfel, J.C. Turner, H. Giles // Intergroup behavior. – Oxford: Basil Blackwell, 1981. – P. 144–167.

References transliterated

1. Ajmedov K.V. Vzaymodejstvye social'nyh y medycynskyyh zven'ev pallyatyvnoy y hospysnoj pomoshhy ynvalydam y neyzlechymo bol'nyh / K.V.Ajmedov, Ju.P.Zhogno, V.V.Storozh // Tavrycheskyj zhurnal psyhyatryy. – Symferopol', 2013. – № 1. – S. 4–8.
2. Bezpal'ko O.V. Social'na pedagogika v Ukrai'ni: suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku/ O.V.Bezpal'ko // Visnyk psykhologii' ta pedagogiky [Elektronnyj resurs] : Zbirnyk nauk. prac' / Pedagogichnyj instytut Kyi'vs'kogo universytetu imeni Borysa Grinchenka, Instytut psykhologii' i social'noi' pedagogiky Kyi'vs'kogo universytetu imeni Borysa Grinchenka. – Vypusk 9. – K., 2012. – Rezhym dostupu do zbirnyka : <http://www.psyh.kiev.ua>

3. Blejher V.M., Kruk Y.V. Patopsychologicheskaja dyagnostyka. / V.M.Blejher, Y.V.Kruk – Kyev, 1986. – 280 s.
4. Bondarevs'ka Je. V. Gumanistychna paradygma osobystisno-orijentovanoi' osvity./ Je. V. Bondarevs'ka // Pedagogika. – 1997. – № 4. – S.11–17
5. Выготский Л.С. Психология развития человека. – М.: Yzd-vo Smyisl; Эсмо, 2005. – 1136 s.
6. Gal'peryn P. Ja. Osnovnye rezultaty issledovanyj po probleme “formirovanje umstvennyh dejstvij y ponjatij” : Doklad na soyskanye uchen. stepeny d-ra ped. nauk (po psichologyy) po sovokupnosti rabot. – М.: B. y., 1965. – 51 s.
7. Zarzhyc'ka O.A. Social'ni ujavlennja pro tilo u suchasnoi' molodi: rozrobka, adaptacija i standartyzacija komp'juternogo vizual'nogo testu EmAT v 1.4 (“Embodiment assessment tool v_1.4”)./ O.A.Zarzhyc'ka // Zbirnyk naukovykh prac' K-PNU imeni Ivana Ogijenka, Instytutu psihologii' imeni G.S.Kostjuka NAPN Ukraïny. – K., 2013. – S.156–170.
8. Zemcova M.Y. Nekotorye osobennosti psichicheskogo razvityja detej s narushenyjamy zrenyja / M.Y. Zemcova // Dety s glubokymy narushenyjamy zrenyja. – М., – 1967. – S. 244–299.
9. Kobyl'chenko V.V. Formuvannja osobystosti jak psihologo-pedagogichna problema/ V.V. Kobyl'chenko // Novi tehnologii' navchannja. – 2001.–Vyp. 31. – S.3–12.
10. Komar T.O. Social'no-psichologichna dezadaptacija bat'kiv, jaki vyhovujut' dytynu invalida / T.O. Komar // Novi tehnologii' navchannja. Zbirnyk naukovykh prac'. Shljahy rozvytku duhovnosti ta profesionalizmu za umov globalizacij' rynku osvithnih poslug. Spec. Vypusk № 48. Chastyna 1: Instytut Innovacijnyh tehnologij i zmistu osvity. Ministerstvo osvity i nauky Ukraïny, Vinnyc'kyj social'no ekonomichnyj instytut Universytetu Ukraïna. – Kyïv-Vinnycja, 2007. – S. 231–237.
11. Kreslavskij E. S. Yzbytochnaja massa tela y obraz fizyicheskogo “Ja” / E. S. Kreslavskij // Voprosy psichologyy. – 1987. – № 3.
12. Mazaj L.Ju. Social'no-psichologichni stereotypy u stavlenni do ljudej z invalidnistju / L.Ju.Mazaj // “Molodyj vchenyj” №3 (43), 2017 – S.271–274.
13. Maksymenko S.D. Ot psichologicheskogo obespechenyja k psichologicheskomu soprovozhdeniju / S.D. Maksymenko, G.V. Lozhkyn, A.B. Kolosov // Praktychna psichologija ta social'na robota: nauk. – prakt. osvith'no-metod. zhurn. / gol. red. Gubenko O.V. – 2010. – № 2. – S. 1–10.
14. Milushyna M.O. Osoblyvosti spilkuvannja molodi z obmezhenymy fizychnymy mozhlyvostjamy / M.O. Milushyna // “Dni nauky” v Gumanitarnomu universyteti “ZIDMU”. – 11– 12 zhovtnja. – 2007r. – S. 236–237.
15. Ollport G.V. Lychnost' v psichologyy / G.V. Ollport. – М.: Juventa, SPb: Lekato, 1998. – 345 s.
16. Rajgorodskij D. Ja. Praktycheskaja psichodyagnostyka. Metodyky y testy. Uchebnoe posobyje./ D. Ja Rajgorodskij – Samara: Yzdatel'skij Dom «BAHRAH-M», 2011. – 672 s.
17. Tomchuk M.I. Social'no-psichologichni problemy rozvytku osobystosti z osoblyvymy potrebamy / M.I. Tomchuk // Pidgotovka social'nogo pracivnyka: nadbannja, problemy, perspektyvy: zb. nauk. pr. za rezultatamy Vseukr. konf. / Universytet «Ukraïna». – Hmel'nyc'kyj, 2003. – S. 58–60.
18. Taguiri R. Person perception / R. Taguiri, J. Lindzey, E. Aronson // The Handbook of social psichology. V. 3. – N.Y.: 1969.
19. Tajfel H. Social stereotypes and social groups / H. Tajfel, J.C. Turner, H. Giles // Intergroup behavior. – Oxford: Basil Blackwell, 1981. – P. 144– 167.

УДК 159.98:331.005.95/96

<https://doi.org/10.26661/2310-4368-2019-2-16-05>

ВНУТРІШНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ОПОРУ ЗМІНАМ: ТРИВОЖНІСТЬ, КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ, РИГІДНІСТЬ

З.В. Громова

аспірантка кафедри психології Інституту підготовки кадрів ДСЗУ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6203-7058>

zlata.v.gromova@gmail.com

Громова З.В. Внутрішні психологічні чинники опору змінам: тривожність, копінг-стратегії, ригідність.

Стаття присвячена обґрунтуванню внутрішніх психологічних чинників, що впливають на виникнення та інтенсивність опору змінам. Проаналізовано складові явища опору змінам й виявлено триаспектну структуру, що включає когнітивний, афективний та поведінковий компоненти. Проведено емпіричне дослідження з метою виявлення зв'язків між виділеними компонентами опору змінам та тривожністю, копінг-стратегіями та ригідністю. У статті представлені результати емпіричного дослідження, їх аналіз та інтерпретація, що свідчать про наявність зв'язку між виникненням та інтенсивністю опору змінам та такими чинниками як: тривожність, копінг-стратегії, ригідність. Зазначено важливість врахування цих чинників при плануванні та розробці заходів з нивелювання негативних наслідків опору змінам.

Ключові слова: опір змінам, ригідність, тривожність, копінг-стратегії.

Gromova Z.V. Anxiety, coping strategies, rigidity – the internal antecedents of change resistance. Change resistance is a multifaceted phenomenon which is a combination of all reactions aimed at interfering with change implementation process. In the present article the change resistance composition is analyzed revealing a 3-tier architecture including cognitive, emotional and behavioral components. From the perspective of the established